

Høyest inntektsnivå i byene - størst likhet på landet

Inntektsnivået er høyest i de store byene, selv om forskjell i husholdningsstørrelse gjør det vanskelig å si nøyaktig hvor mye høyere det er. Forskjellen i inntektsnivå skyldes i noen grad at det bor flere eldre på landet enn i de store byene. Større gjeld og vesentlig høyere boutgifter i byene bidrar også til å redusere forskjellene. I de store byene er det flere i høyinntektsgruppen og litt færre i lavinntektsgruppen, og inntektsulikheten synes minst på landet.

Sammenligninger av levekårene i by og på land har spilt en sentral rolle i diskusjonen om distriktpolitikk og bypolitikk i det siste. Spesielt har det vært fokusert på inntekter og utgifter.

Inntektssammenligninger mellom by og land blir lett forvirrende. Resultatene varierer alt etter hvilket inntektsbegrep en bruker og om en ser på person- eller husholdningsinntekter. Hvordan en inndeler områder i by og land spiller også inn.

I diskusjonen bruker en by og land på en nokså upresis måte. Utgangspunktet for diskusjonen er nedleggelse av en del offentlige tjenester i utkantdistrikter og endringer i transportsubsidier som skal sikre prislikhet over hele landet. Storbyene har også fått særlig oppmerksomhet i diskusjonen. Det synes altså som om det blir lagt særlig vekt på sammenligningen av storbyer og utkant.

Den mest relevante sammenligningen på grunnlag av de inndelinger som er tilgjengelig, synes å være en sammenligning av husholdninger bosatt i de største tettstedene, dvs. de største byene med omland, og husholdninger bosatt i spredtbygde strøk. En

svakhet er at inndelingen ikke skiller mellom de som bor spredt i mer sentrale strøk og de som bor usentralt.

Landet: samme husholdningsinntekt som i byene, men større husholdninger

Både inntekt etter skatt og disponibel inntekt var i gjennomsnitt omtrent like i storbyene og i distriktene. Inntekt etter skatt pr. husholdning var 214 000 kroner i de største tettstedene, og snaut 210 000 kroner i spredtbygde strøk i 1990. Husholdningsinntekten i de middels store tettstedene var vel 5 prosent lavere enn i storbyene (om inntektsbegreper, se ramme). Større husholdninger på landet enn i byene gjør det imidlertid vanskelig å sammenligne inntektsnivået.

Høyest inntektsnivå i de største byene

Selv om det er omtrent samme inntekt i de store tettstedene og i spredtbygde strøk, kan en ikke av dette slutte at de har det like bra økonomisk. Lik inntekt i de store tettstedene og i spredtbygde strøk, samtidig med at det er mindre husholdninger i de store tettstedene, betyr at de større husholdningene i spredtbygde

Tabell 1. Inntekt etter skatt og disponibel inntekt regnet pr. husholdning i ulike bostedsstrøk. 1990-kroner

	Tettbygd strøk				Spredtbygd strøk
	Alle	100 000 innb. eller mer	20 000-99 999 innb.	under 20 000 innb.	
Inntekt etter skatt pr. husholdning	212 300	214 200	201 500	218 300	209 300
Disponibel inntekt pr. husholdning	174 500 ¹	175 000	164 500	178 100	177 200

¹ Gjennomsnittlig disponibel inntekt for alle husholdninger er noe høyere her enn det som inntekts- og formuesundersøkelsen gir, der tallet er 165 400 kroner. Denne forskjellen skyldes ikke først og fremst et større frafall blant lavinntekts-husholdninger i levekårsundersøkelsen. Det skyldes i første rekke at gjennomsnittlig husholdningsstørrelse er noe mindre i inntektsundersøkelsen. Beregner en disponibel inntekt pr. forbruksenhet i levekårs- og inntektsundersøkelsen er den i gjennomsnitt for alle husholdninger henholdsvis 93 200 og 94 100 kroner
Kilde: Levekårsundersøkelsen 1991 og Inntekts- og formuesundersøkelsen 1990

Arne S. Andersen

Ulike inntektsbegreper

Husholdningsinntekt er samlet inntekt for alle medlemmer av husholdningen.

Inntekt etter skatt omfatter all skattepliktig inntekt, så vel yrkesinntekt som overføringer og kapitalinntekt fratrukket direkte skatter og trygdeavgifter. I begrepet inngår også en del skattefrie inntekter som f.eks. barnetrygd, sosialhjelp og studiestipend.

Disponibel inntekt er et inntektsbegrep som ofte brukes i inntektsstatistikk og -analyser. Disponibel inntekt er inntekten etter skatt fratrukket gjeldsrenter og underskudd i borettslag.

Inntekt pr. forbruksenhet er en beregnet inntekt som skal gjøre det mulig å sammenligne inntekter for husholdninger av ulik størrelse og sammensetning. Beregningen av inntekt pr. forbruksenhet bygger på to enkle antakelser. For det første at det er visse stordriftsfordeler knyttet til flerpersonhusholdninger, flere personer vil f.eks. vanligvis bare trenge én bil og én TV. For det andre at forbruksbehovet er mindre for barn enn for voksne. Inntekt pr. forbruksenhet framkommer ved å dele husholdningsinntekten med en samlet forbruksvekt for alle medlemmer av husholdningen. I beregningen av samlet forbruksvekt får første voksne vekt 1,0, andre voksne vekt 0,7 og barn under 16 år får vekt 0,5. En husholdning bestående av et par med to barn vil dermed få en samlet forbruksvekt på 2,7. Har de en inntekt etter skatt på 270 000 kroner vil inntekt etter skatt pr. forbruksenhet bli 100 000 kroner.

strøk skal leve av den samme inntekten som de mindre husholdningene i de store byene. Sett på denne måten blir inntekt pr. hode mindre på landet enn i byene.

Det finnes ingen helt gode metoder for sammenligning av inntekt i husholdninger av forskjellig størrelse og

sammensetning. En vanlig brukt metode er å sammenligne inntekt pr. forbruksenhet (om inntektsbegreper, se ramme).

Både når det gjelder inntekt etter skatt og disponibel inntekt viser beregningene pr. forbruksenhet høyest inntekt i de største tettstedene og la-

vest inntekt i spredtbygde strøk. Inntektene i mindre tettsteder ligger imellom, men nærmest inntektene i spredtbygde strøk.

En skal ikke legge for stor vekt på forskjellene i inntektsnivå ifølge disse beregningene. Metoden for å korrigere for husholdningsstørrelse er som nevnt omstridt. Det er imidlertid ikke tvil om at inntektsnivået er høyest i de store byene, selv om en skal være forsiktig med å si hvor mye høyere det er.

Inntektsforskjellene mellom by og land skyldes i noen grad at aldersstrukturen er forskjellig i byene og i spredtbygde strøk og at pensjonisthusholdninger har lavere inntekt enn andre husholdninger. Andelen husholdninger bestående av eldre enslige og av pensjonistpar var snaut 20 prosent i de største tettstedene, sammenlignet med vel 25 prosent i spredtbygde strøk. Ser en bort fra eldre enslige og eldre par uten barn blir inntekt etter skatt og disponibel inntekt, begge regnet pr. forbruksenhet, henholdsvis 130 600 og 103 100 kroner i de store byene, sammenlignet med 113 600 og 93 400 kroner i spredtbygde strøk. Ser en bort fra pensjonisthusholdningene, utgjør disponibel inntekt pr. forbruksenhet i spredtbygde strøk 91 prosent av inntektene i de store byer, sammenlignet med 86 prosent om en tar med pensjonisthusholdningene.

Tabell 2: Inntekt etter skatt og disponibel inntekt regnet pr. forbruksenhet i ulike bostedsstrøk. 1990-kroner

	Tettbygd strøk				Spredtbygd strøk
	Alle	100 000 innb. eller mer	20 000-99 999 innb.	under 20 000 innb.	
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet	113 000	126 100	112 200	110 400	104 200
Disponibel inntekt pr. forbruksenhet	93 200	102 900	91 400	90 800	89 100

Kilde: Levekårsundersøkelsen 1991 og Inntekts- og formuesundersøkelsen 1990

Inntektsforskjeller mellom by og land først og fremst for par uten barn

Utregningen av inntekt pr. forbruksenhet er som nevnt forbundet med en del svakheter. Vi skal derfor beregne inntekter separat for enpersonhusholdninger, par uten barn og par med barn. I de to første varierer husholdningsstørrelsen ikke ved en sammenligning mellom by og land og for barnefamiliene er forskjellene små.

Par uten barn i storbyene har vesentlig høyere inntekt enn par uten barn på landet. Disponibel inntekt er for denne gruppen henholdsvis 209 000 og 157 000 kroner. Denne forskjellen reduseres noe, men er fortsatt betydelig dersom en holder pensjonisthusholdningene utenfor.

Disponibel inntekt er den samme for par med barn i by og på land (om lag 230 000 kroner). Disponibel inntekt for enpersonhusholdninger er noe høyere i byene enn på landet, hhv. 100 000 og 87 000 kroner. Det meste av denne forskjellen skyldes at det er flere enslige pensjonister i spredtbygde strøk.

Husholdninger på landet har mindre gjeld

Mens inntekt etter skatt var litt mindre i distriktene enn i byene var det omvendt for disponibel inntekt (tabell 1). Det skyldes at husholdningene betaler noe mindre i gjeldsrenter i distriktene. Det kan virke litt overraskende at det ikke er enda større forskjeller på gjeldsrentene. De store forskjeller i boutgifter i spredtbygde strøk og i de store byene kunne gi slike forventninger. Forbruksundersøkelsen fra 1991 viser at bolig- og vedlikeholdsutgiftene i de største tettstedene var nesten dobbelt så høye som i spredtbygde strøk (hhv. 51 000 og vel 26 000 kroner). Denne forskjellen skyldes i omtrent like stor grad utgifter til husleie, som naturlig nok er høyest i byene, og renter på lån som var 22 000 kroner i storbyene og vel 12 500 kroner i spredtbygde strøk.

Et moment som kan bidra til å forklare at gjeldsrentene er nesten like store i spredtbygde strøk som i de store byene er at gjeldsrentene også omfatter renter av lån til produksjonsmidler for selvstendig næringsdrivende. Næringsinntekt spiller nemlig en langt større rolle i spredtbygde strøk

enn i byene. Det forhold at gjeldsrenter omfatter renter på lån til produksjonsmidler skaper også vansker for inntektssammenligningen mellom by og land.

Nå vet vi ikke hvor stor del av gjeldsrentene til selvstendig næringsdrivende som skyldes lån til produksjonsmidler. Antar vi at selvstendige har like store gjeldsrenter som andre i byene og i spredtbygde strøk finner vi som ventet at gjeldsrentene blir noe mer redusert i distriktene enn i storbyene. Reduksjonen er henholdsvis 5 500 og 3 500 kroner. Med en slik korreksjon for gjeldsrenter på produksjonskapital blir disponibel inntekt i storbyene og i spredtbygde strøk henholdsvis 178 700 og 182 700 kroner. Sammenligningen av disponibel inntekt mellom by og land påvirkes altså ikke vesentlig av at gjeldsrenter også omfatter renter på lån til produksjonskapital.

Størst inntektsulikhet i de største byene

Ulikheten mellom inntekter i byene og på landet variere etter hvilke mål en legger til grunn. Husholdningsinntekt etter skatt er fordelt på omtrent den samme måten i de største tettstedene og i spredtbygde strøk. I begge grupper var det omtrent samme andel som tilhørte firedelen med

lavest (1. kvartil) og firedelen med høyest (4. kvartil) inntekt blant alle husholdninger.

Som nevnt er husholdningene mindre i de store byene, det er blant annet vesentlig flere enpersonhusholdninger. Det er derfor mer riktig å sammenligne inntekt pr. forbruksenhet for å få et riktig bilde av inntektsulikheten.

En sammenligning av inntekt etter skatt pr. forbruksenhet tyder på at inntektsfordelingen er skjevare i de største tettstedene enn i spredtbygde strøk. Fordeler en alle landets husholdninger etter inntekt etter skatt pr. forbruksenhet, og deler husholdningene i fire like store grupper finner en at 20 prosent i de største tettstedene tilhørte firedelen med lavest inntekt, sammenlignet med vel 30 prosent i spredtbygde strøk. Det er altså flere i distriktene enn i de store byene som tilhører lavinntektsgruppen. I både spredtbygde strøk og i de store tettstedene tilhørte om lag 10 prosent tidelen av alle husholdninger med lavest inntekt.

I den velstående del av inntektsfordelingen er forskjellene enda klarere. I de største tettstedene tilhørte 37 prosent av husholdningene firedelen med høyest inntekt (etter skatt pr.

Tabell 3: Andel av husholdninger i ulike bostedsstrøk som tilhører 1. desil, 1. og 4. kvartil og 10. desil¹, i fordelingen av inntekt etter skatt pr. forbruksenhet. Prosent

	1. desil	1. kvartil	4. kvartil	10. desil
Tettbygd strøk				
100 000 innbyggere og over	10	20	37	16
20 000-99 999 innbyggere	10	23	25	10
Under 20 000 innbyggere	9	25	21	8
Spredtbygd strøk	13	33	18	8

¹ 1. og 10. desil er tidelen av alle husholdninger med henholdsvis lavest og høyest inntekt i fordelingen av inntekt etter skatt pr. forbruksenhet. 1. og 4. kvartil er tilsvarende firedelen med henholdsvis lavest og høyest inntekt i den samme fordelingen

Kilde: Levekårsundersøkelsen 1991 og Inntekts- og formuesundersøkelsen 1990

Tabell 4: Gjennomsnittlige utgifter til ulike varer og tjenester for husholdninger bosatt i ulike bostedsstrøk. 1989-1991. 1991-kroner

	Oslo, Bergen og Trondheim	Tettbygd strøk ellers	Spredtbygd strøk
Forbruksutgifter i alt	199 400	188 900	154 700
Matvarer	25 200	28 200	27 300
Drikkevarer og tobakk	8 400	7 100	4 700
Klær og skotøy	12 500	12 200	10 400
Bolig, lys og brensel	58 400	49 900	35 600
Møbler og husholdningsartikler	14 800	15 500	12 900
Helsepleie	5 600	4 400	3 400
Reiser og transport	35 900	35 900	33 200
Herav bensin og olje	6 500	8 300	8 200
Kollektivtransport utenom fly	6 200	4 800	3 000
Fritidssysler og utdanning	19 700	20 500	17 500
Andre varer og tjenester	18 900	15 400	9 800
Gjennomsnittlig antall personer pr. husholdning	2,0	2,5	2,6

likevel betydelig, det gjelder restaurantbesøk, der husholdninger i de store byene brukte 7 000 kroner i året sammenlignet med det halve i spredtbygde strøk.

Livsstilen i byene betyr imidlertid også en del. Utgiftene til selskapsreiser o.l. er betydelig større i de store byene, 4 400 kroner i året sammenlignet med 1 600 kroner i spredtbygde strøk.

Arne S. Andersen er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning.

forbruksenhet), sammenlignet med bare om lag halvparten så stor del i spredtbygde strøk.

Det er altså i spredtbygde strøk litt flere husholdninger med lav inntekt pr. forbruksenhet, men først og fremst er det færre med høy inntekt. Dette tyder på større inntektsulikhet i de største byene.

Dobbelt så høye boutgifter i byene

Det er viktig å trekke inn utgiftene i en sammenligning av materielle levekår mellom by og land. Utgiftene avspeiler både forskjeller i kostnader, forskjeller i tilbud og forskjeller i livsstil mellom by og land.

En av de største utgiftsforskjeller knytter seg til boligene. Utgiftene til bolig, lys og brensel er vesentlig høyere i byene enn på landet. Holder en lys og brensel utenfor var boligutgiftene i de store byene 50 600 kroner i 1991, sammenlignet med 26 400 i spredtbygde strøk. Det som først og fremst skapte forskjellen var høyere renteutgifter på boliglån og større utgifter til husleie.

Matutgiftene pr. husholdning er litt høyere i spredtbygde strøk. Husholdningene er imidlertid større her, og regnet pr. person er utgiftene til mat ca. 15 prosent lavere i spredtbygde strøk enn i de store byene. Dette skyldes neppe at prisene er lavere i spredtbygde strøk, men kan avspeile noe større egenproduksjon o.l.

Ulikt tilbud i distriktene og i byene har også betydning, eksemplifisert ved utgiftene til kollektivtransport. Disse utgiftene er om lag dobbelt så store i de største byene som i spredtbygde strøk. Det ser imidlertid ikke ut til at husholdningene i spredtbygde strøk kjører så mye mer enn husholdninger i byene. Forskjellen i utgifter til bensin og olje er ikke så stor som forskjellen i utgiftene til kollektivtransport.

Forskjellen i underholdnings- og kulturtilbud betyr forholdsvis lite for utgiftene i byene og i distriktene. Selv om forskjellene i utgifter til kino- og teaterbesøk o.l. relativt sett er svært store, dreier det seg om så små beløp at det betyr lite i den store sammenheng. På ett område er forskjellen